

UDC (УДК) 341.1
JEL Classification: H 56, K 33

Луценко Юрій Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент
Служба безпеки України
e-mail: yuriy_lutsenko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8731-2941

ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Анотація. Досліджено поняття, систему та класифікацію видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку. Звернено увагу, що національна безпека являє собою систему комплексних заходів, які забезпечують надійне та стабільне існування держави, як політичної організації всього суспільства, а також забезпечує її охорону від реальних та потенційних загроз і зовнішнього, і внутрішнього характеру, які здатні завдати шкоди її належному функціонуванню. Наголошено, що необхідність класифікації безпеки на види покликана потребою відстежувати процеси виникнення і розвитку протиріч як у державі, так і у суспільстві.

Ключові поняття: «національна безпека», «воєнна безпека», поняття та система видів безпеки, класифікація видів безпеки, міжнародний правопорядок.

Lutsenko Yuriy,
Candidate of Law, Associate Professor
Security Service of Ukraine
e-mail: yuriy_lutsenko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8731-2941

THE CONCEPT, SYSTEM AND CLASSIFICATION OF TYPES OF SECURITY IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW AND ORDER

Abstract. The article explores the concept, system and classification of types of security in the context of international law and order. It is noted that the most important condition for the functioning and development of any society is to ensure its safety. It is noted that activities related to ensuring security and countering threats to the most important social facilities provide for the creation of a complex multi-level system organization. It is emphasized that in the theory of international law, the concept of security is so broad that many scholars consider it appropriate to single out specific types of security and determine a particular sphere of public relations.

Based on the logic of the life of society, the typology of sources of dangers and threats, as well as the list of security items, the following types of security are distinguished, namely: «military», «military-social», «information», «criminological», «socio-political», «ecological», «economic» and other types of security. At the same time, such concepts as «national security», «public security», «personal security», «military security», «social security» and others are usually referred to the widest categories.

Attention is drawn to the fact that security is a system of comprehensive measures that ensure the reliable and stable existence of the state as a political organization of the whole society, and also provides its protection against real and potential threats, both external and internal, that can harm its proper functioning.

The need to classify security into certain types is called upon to monitor the processes of emergence and development of contradictions both in the state and in society, in order to effectively manage these processes and quickly influence them in order to make appropriate managerial decisions.

Key concepts: «National security», «military security», concepts and system of types of security, classification of types of security, international law and order.

Вступ

Становлення та розвиток суспільства був і залишається тісно пов'язаний з подоланням різних загроз, які виходили від природи, ворогів, технічних об'єктів тощо. У зв'язку з цим, найважливішою умовою функціонування і розвитку будь-якого суспільства є забезпечення її безпеки. У різні часи питання, які стосуються безпеки людини та її діяльності є одним з основних напрямів дослідження в багатьох наукових дисциплінах. Можливість жити, не піддаючи себе різним ризикам і небезпекам, високо цінується у будь-якій державі та є головним її завданням. Це означає, що безпека набуває форму внутрішньої цінності і реалізує себе в індивідуальній і суспільній свідомості. Характерно, що ця цінність має універсальний характер і визнається в якості фундаментальної всіма людьми, незалежно від їхньої раси, національності, статі, віку, соціального походження, хоча, природно, існує певна розбіжність думок, що відбивають ступінь переваг різних категорій людей. Часто вона обумовлюється впливом тієї чи іншої ситуації. У мирних умовах, у достатку, в умовах розміреного і спокійного життя, цінність безпеки відходить на другий план і не актуалізується. Соціальні потрясіння, лиха, війни, терористичні акти загострюють її значення, виводять в число найбільш затребуваних людьми і суспільством [1, с. 8].

Останнім часом, забезпечення безпеки людини та держави стає головною проблемою світу, основою його виживання. Нації, що не створили надійної системи безпеки, ризикують втратити свою ідентичність, розчинитися в бурхливому потоці історії, а то й взагалі піти в історичне небуття.

У теорії права, питання, які стосуються поняття, системи та класифікації видів безпеки досліджуються у працях С. А. Вершилова, Б. А. Кормич, Д. И. Макаренка, В. М. Пасічника, Г. П. Серова, Е. Ю. Хрустальова, А. Ю. Чмихало, О. А. Чувакова, В. М. Чугунова та ін. Водночас, у науковій спільноті залишаються дискусійними окремі аспекти, які стосуються поняття, системи та класифікації видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку. Особливої актуальності це питання набуло в останні роки при загостренні міжнародних правовідносин.

Метою статті є дослідження питань, які стосуються поняття, системи та класифікації видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку.

1. Поняття та система видів безпеки у світлі суспільних правовідносин

Діяльність, яка пов'язана з забезпеченням безпеки та протидії загрозам найважливіших

соціальних об'єктів передбачає створення складної багаторівневої системної організації. У теорії міжнародного права, поняття безпеки настільки є широким, що багато вчених вважають за доцільне виокремлювати конкретні види безпеки, які окреслюють ту чи іншу сферу суспільних відносин.

Зважаючи на логіку життєдіяльності суспільства, типологію джерел небезпек та загроз, а також перелік предметів безпеки, розрізняють наступні види безпеки, а саме: «воєнну» [2, с. 9; 3, с. 27], «військово-соціальну» [4, с. 116; 5, с. 309], «інформаційну» [6, с. 10–14; 7, с. 291], «кримінологічну» [8, с. 576; 9, с. 123–131], «соціально-політичну» [10, с. 119–123; 11, с. 89], «екологічну» [12, с. 33; 13, с. 7], «економічну» [14, с. 26; 15, с. 241] та інші види безпеки. Водночас до числа найбільш широких категорій автори зазвичай відносять такі поняття як «національна безпека», «громадська безпека», «особиста безпека», «воєнна безпека», «соціальна безпека» тощо.

Останнім часом відбувається істотне розширення уявлень про безпеку, як щодо об'єктів посягання, так і стосовно джерел небезпеки, а в принципових питаннях при визначенні поняття «безпеки» йдеться або про здатність (іноді властивості, якості) якоїсь системи протистояти зазіханням, або про стан об'єкта, що характеризується захищеністю від небезпеки або відсутністю самої можливості руйнівного впливу, або про стан окремих відносин чи взагалі пов'язується з певною діяльністю.

Зважаючи на те, що проблеми небезпеки і безпеки особливо гостро стоять по відношенню до людини, суспільства, держави, не можна оминати увагою й той факт, що найбільш глибокі й тісні стосунки у загальній теорії безпеки складаються з соціальними та правовими науками. Велика частина її змісту має філософський, правовий та соціально-політичний характер. Її головні орієнтири знаходяться в соціології, політології, суспільній психології, юридичній науці та інших сферах суспільних відносин. Саме в їхніх інтересах насамперед і розробляються названі вище світоглядні та методологічні проблеми загальної теорії безпеки.

Для з'ясування суті та змісту аналізованої проблеми, значну цінність представляють роботи, в яких розглядаються загальні питання безпеки, історія її виникнення, становлення та розвитку. Багато з цих робіт стали фундаментальними. Широке поширення в наукових і політичних колах західноєвропейських держав поняття «безпеки» набували завдяки філософським концепціям Т. Гоббса, Д. Локка, Ж. Ж. Руссо, Б. Спінози та інших мислителів XVII–XVIII століть, відзначаючи її, як стан,

ситуацію спокою, що з'являється в результаті відсутності реальної небезпеки (і фізичної, і моральної).

2. До питання класифікації видів безпеки в контексті безпекової політики

Не вдаючись в проблемні питання визначення власне поняття безпеки та її складових, які на сьогодні посідають одне із провідних місць в загальній теорії безпекознавства, зазначимо, що ще більшого різноманіття отримали питання класифікації видів безпеки в теорії безпекової політики.

Це обумовлено поліструктурністю природи безпеки, у зв'язку з чим вона може бути класифікована за низкою підстав, залежно від виділення конкретних аспектів проблеми. Тут варто погодитись із позицією відомого вченого М. Ю. Зеленкова, який досліджуючи проблеми сучасної безпеки держави, обґрунтовує потребу у класифікації безпеки на певні види необхідності відстежувати процеси виникнення і розвитку протиріч в суспільстві, з метою ефективного управління цими процесами і впливу на них. Зокрема, він зазначає, що країна являє собою єдиний суспільний організм, який складається з низки підсистем: політичної, економічної, соціальної, духовної. У кожній з них зароджуються і розвиваються суперечності навколо основних цінностей (матеріальних і духовних). Саме ці протиріччя, а точніше деякі з них, ведуть у разі їх загострення до формування джерел небезпеки не лише і навіть не стільки для самої цієї сфери відносин, скільки для безпеки країни загалом, для всієї системи життєвих інтересів суспільства. І для того, щоб мати об'єктивну можливість відстежувати процеси виникнення і розвитку суперечностей, ефективно управляти цими процесами і впливати на них, суспільство та держава змушені і зобов'язані класифікувати всю систему відносин на однотипні, які мають свою сутнісну характеристику, свої закономірності розвитку і піддаються системному і проблемному аналізу. Звідси і виникає гостра необхідність класифікації всієї системи відносин у сфері безпеки на її певні види [16, с. 34].

Схожі підходи стосовно необхідності класифікації безпеки на певні види висловлював і Г. А. Атаманов, який акцентував на тому, що безпека має, так би мовити «мозаїчну» структуру, у зв'язку з чим, він наголошував на тому, що те, що на сьогодні трактується як самостійні види безпеки, насправді є «частинками» (осередками) однієї загальної картини. З цього уявного порівняння випливає дуже важливий висновок: також як і у «мозаїці» всі комірочки мають рівне значення по відношенню

до цілої картині, так і в безпеці – стан всіх сфер діяльності і областей соціальних відносин має рівне значення для досягнення кінцевого результату – безпеки об'єкта. У цій «мозаїці» не має бути розривів, тобто всі аспекти багатофункціональної проблеми забезпечення безпеки мають бути взаємоузгоджені і взаємопов'язані. У ній не має бути «слабких ланок» [17, с. 23–24].

Категорія безпеки, що є за своєю природою системною, містить численні рівні, які є її підсистемами. Принцип багаторівневості, закладений у саму категорію «безпека», зумовлює наявність декількох рівнів безпеки у кожній з підсистем. Тому варто доповнити, що правильне вирішення питання пов'язаного із класифікацією рівнів безпеки надасть змогу побудови ефективної моделі системи забезпечення безпеки.

Аналіз чинних нормативно-правових актів України та наукової літератури, яка стосується питань пов'язаних із безпекою, дав змогу виокремити найбільш типові сучасні класифікації видів безпеки.

Сучасні тенденції розуміння поняття безпека може бути визначене як багатоаспектний стан, характеризуючий становище людини, суспільства або держави у зовнішньому середовищі. Саме ці об'єкти, на нашу думку, є первинним рівнем сучасної класифікації видів безпеки на відповідно «безпеку людини», «суспільну безпеку», «державну безпеку». Це очевидно також із положення ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» [18], де зазначено, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Так, особливе місце в системі безпеки посідає національна безпека.

Про те, що національні інтереси є основою життєдіяльності суспільства та визначають основні завдання і функції діяльності держави акцентується увага не лише в науковій літературі, а й на рівні багатьох нормативно-правових актів [19; 20]. Проте наврядчи національну безпеку необхідно визначати, вершиною багаторівневої ієрархії безпеки. Крім наведених рівнів аналізу, деякими дослідниками пропонується в якості об'єкта безпеки розглядати систему міжнародних відносин, тобто наддержавний рівень. Вони обґрунтовують це тим, що національна безпека може бути забезпечена в контексті міжнародної системи. Тут варто підтримати думку В. М. Пасічника, який акцентував увагу на тому, що національна безпека є складовою «міжнародної регіональної безпеки» та «міжнародної глобальної без-

пеки». Обґрунтовує цю позицію вчений тим, що оскільки нація є частиною людства, жодна нація не може протиставляти себе людству чи підміняти себе з ним, що означало б протиставлення частки себе цілому, або ототожнення частки з цілим [21, с. 45].

Не можливо оминати увагою і той факт, що загальноживаний первинний поділ національної безпеки на безпеку людини, суспільства та держави, у деяких наукових джерелах, піддається певним уточненням та доповненням. Так, О. Ю. Чмихало наводить власний первинний поділ системи безпеки, залежно від того, хто є суб'єктом чи об'єктом безпеки – окрема людина, соціальна група, суспільство загалом, держава або співтовариство держав. Зокрема: особиста або індивідуальна безпека; соціетальна (громадська) безпека, або безпека суспільства; національна безпека, або безпека держави; міжнародна або колективна безпека; всесвітня або глобальна безпека [1, с. 10].

Водночас, вчений виокремлює у цій класифікації ще й деякі підгрупи. В якості проміжного рівня між індивідом і суспільством (або між індивідом і державою) існує рівень групової безпеки або безпеки спільності. Між національним і міжнародним рівнями або між міжнародним і глобальним рівнями може виокремлюватися регіональний рівень. Крім того, про регіональну безпеку говорять і у відношенні стану безпеки в одній з частин держави або в межах етнокультурної області, яка об'єднує території одразу декількох держав.

А. О. Лінде наводячи свої аргументи щодо класифікації видів безпеки звертає увагу на те, що існує поняття безпеки особи, безпеки держави, безпеки суспільства (внутрішньодержавної спільноти людей), міжнародної (глобальної та регіональної) безпеки. Кожен вид безпеки самоцінний і знаходиться у тісному зв'язку і в залежності один з одним. Залежно від того, хто є суб'єктом і об'єктом – окрема людина, суспільство, держава чи співтовариство держав – встановлюється той чи інший вид безпеки [22].

Водночас, В. А. Ліпкан звертає увагу не на класифікацію самої безпеки, а на класифікацію загроз та її системи. Саму ж безпеку він класифікує за критерієм розповсюдженості: універсальна, глобальна, міжнародна, регіональна (колективна), національна та локальна безпека [23, с. 136].

На думку В. І. Мельника, класифікація рівнів безпеки за об'єктами забезпечення охоплює також безпеку суспільства, держави (національна безпека) та міжнародну безпеку. Проте така класифікація за зростанням масштабів об'єкта безпеки не вказує на ієрархічність

наведених рівнів. Швидше вони є однаковими за значенням, а на певних етапах людської історії більшого значення набуває той чи інший рівень. Основними чинниками, що об'єднують рівні безпеки в єдину систему загальної безпеки, є принципи побудови і реалізації, а також цілі і мета, яка «полягає у досягненні суб'єктом здатності утримувати всю сукупність загроз на певному докритичному рівні (рівні припустимої небезпеки), за якого загрози чинники не були б здатні згубно вплинути на його існування і розвиток». У зв'язку з цим, В. І. Мельник пропонує власну систем рівнів безпеки, до якої належать: загальна безпека, яка складається з безпеки особи, безпеки суспільства, національної безпеки та міжнародної безпеки [24, с. 45–49].

У деяких наукових джерелах первинна система безпеки, яка складається з особи, держави і суспільства доповнюється також навколишнім природним середовищем. Так, М. Ю. Зеленков зазначає, що навколишнє середовище не вписується окремо в жодну з трьох складових первинної системи безпеки. Ні люди, ні держава, ні суспільство не можуть бути в безпеці поза середовища існування. Без цього можна вести мову лише про якусь ефемерну безпеку. Навряд чи з цією позицією можливо погодитись, адже цілком логічно припустити, що навколишнє середовище є частиною безпеки саме суспільства.

Не дивлячись на поширеність такого первинного поділу, в деяких наукових працях із сучасної теорії безпеки, окремі її аспекти піддаються критиці та уточненню. М. Ю. Зеленков звертає увагу на неправильний послідовності розташування термінів людина, суспільство, держава. Зокрема, вчений ставить питання, яким чином можливе забезпечення в меншому (держави) безпеки більшого (суспільства), в частині безпеки цілого, в елементі безпеки системи, в інституті всього соціуму тощо. Необхідно нагадати, що держава лише в сукупності з громадянським суспільством становить суспільство. Держава – це завжди лише частина суспільства. Також з позиції формальної логіки Аристотеля невірним є твердження про те, що об'єкти забезпечення безпеки розставлені у наступній послідовності: особистість, суспільство, держава так, як обсяг поняття «суспільство» ширше, ніж обсяг поняття «держава». Правильною буде послідовність: людина, держава, суспільство [16, с. 33]. З цим твердженням важко не погодитись.

Як вже зазначалось, побудова чіткої системи безпеки – в основу якої покладено багаторівневий підхід із дотриманням принципу поділу за об'єктами, на вищому щаблі якого

знаходиться безпека людини, суспільства та держави, надає змогу більш чітко підійти до питання забезпечення безпеки, як у воєнній, економічній, соціальній, енергетичній, так і у інших сферах. У цьому зв'язку, необхідно підтримати погляд О. Ю. Чмихало, який акцентував на позитивному досвіді розгляду вузько-спеціалізованих сфер забезпечення безпеки в рамках більш великих аспектів, що дає змогу сформулювати досить цілісне уявлення про безпеку і збагатити її зміст [1, с. 51].

Бажано, щоб під час поділу груп на додаткові підгрупи за основу бралася одна і та ж ознака. Водночас, розподіл на складові можна виконувати різними способами. Проте, на думку В. Г. Цапко, Д. В. Зеркалова, Ю. О. Полукарова класифікація може мати за змістом штучний характер. У науці вибір системи класифікації диктується змістом і не може бути прийнятий за простою угодою з погляду її зручності. Зважаючи на те, що класифікація – це необхідний елемент в системі отримання уявлень, в практиці розвитку науки мають бути такі системи класифікацій, які відображають глибинні закономірності руху і розвитку об'єктивної дійсності. Класифікація є істотною складовою, результатом розвитку теоретичних систем, істинність яких перевіряє практика [25, с. 32].

Зважаючи на викладене, на наш погляд, найбільш змістовним буде класифікація видів безпеки у відповідності з їх об'єктом. Як вже зазначалося вище, первинним рівнем класифікації є національна безпека, яка є складовою міжнародної безпеки, і своєю чергою складається з безпеки особи, держави, суспільства.

3. До питання безпеки особи

У відповідності до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Однією з найважливіших умов існування і розвитку людини є забезпечення її безпеки, тобто створення сукупності таких соціально-економічних, політичних, правових та інших умов життєдіяльності, в яких вона відчувала б себе повністю соціально захищеною. Коли йдеться про безпеку особистості, мається на увазі захищеність її життя і здоров'я, прав і свобод, майна, честі, гідності. Безпеку особи в сучасній науковій літературі прийнято розуміти як: захищеність умов, що забезпечують реалізацію прав і свобод особи та можливості для

її саморозвитку; стан захищеності людини від факторів небезпеки на рівні її особистих інтересів і потреб; соціальну захищеність людини, що забезпечує схоронність самої людини і її окремих життєво важливих функцій відповідно до найбільших можливостей суспільства [22].

Аналізуючи різні підходи до визначення безпеки особистості, можна зробити висновок, що вона не розглядається лише у вузькому сенсі як правова категорія, а пов'язана лише з усуненням фізичного впливу на особистість, яка переключається з поглядами на поняття і сутність безпеки загалом. Видається, що вона має розглядатися більш широко, з урахуванням всебічної захищеності, а забезпечуватися, насамперед, діяльністю держави.

Про такий підхід йдеться у документах Організації Об'єднаних Націй. Перше визначення поняття «безпека людини» (Human Security) з'явилося у 1994 р. в доповіді ООН «Human Development Report», яка представляла одну з щорічних публікацій Програми з розвитку ООН (the United Nations Development Programme – UNDP). «Концепція безпеки, – йдеться у доповіді, надзвичайно широка, щоб визначити її дуже чітко: як безпеку територій від зовнішньої агресії або як захист національних інтересів у зовнішній політиці, або як глобальна безпека від загрози ядерного знищення. ... Остеронь залишаються законні потреби звичайних людей, які прагнуть до безпеки у своєму повсякденному житті» [22, с. 22].

Безпека людини може розглядатися у двох аспектах. По-перше, безпека від таких постійних загроз, як голод, хвороби і репресії; а по-друге, це захист від надзвичайних і несуттєвих збиток пригод у повсякденному житті, чи вдома, на роботі або в суспільстві.

Так, зміст поняття «безпека людини» є доволі широким: від проблем повсякденного життя громадян до надзвичайних ситуацій. Саме це і стало згодом предметом критики опонентів концепції. Але, як зазначає В. В. Асташин, автори доповіді, випереджаючи такі виступи, постаралися чітко визначити елементи людської безпеки, які надалі класифікували на наступні види:

- економічна безпека (відсутність бідності – *freedom from poverty*);
- продовольча безпека (*food security* – доступ до їжі);
- безпека здоров'я (*health security* – доступ до медичної допомоги та захист від хвороб);
- безпека навколишнього середовища (захист від екологічних катастроф та забруднення навколишнього середовища – *environmental security*);

– особиста безпека (*personal security* – фізична безпека від таких загроз, як тортури, воєнні дії, домашнє насильство, наркотики і навіть інциденти на транспорті);

– безпека співтовариства (*community security* – збереження традиційних культур і етнічних груп, а також фізична безпеки таких груп);

– політична безпека (наявність громадянських і політичних прав та свобод від політичного переслідування [26, с. 65].

Такий довгий список перерахованих елементів зайвий раз демонструє, як складно визначити термін «людська безпека» і що могло б бути безболісне виключено з вказаного перерахування. Складається враження, що автори доповіді цілеспрямовано відхилилися від чіткого визначення наукових меж. Замість цього вони наголосили на «всеосяжний» і «інтеграційний» характер концепції, в якій вони бачать явні переваги в порівнянні з іншими, класичними, підходами [27, с. 24].

У більш пізніх документах ООН вже відсутні посилання на такі елементи безпеки людини. Так, у доповіді Генерального секретаря ООН від 5 квітня 2012 року було підготовлено відповідь на резолюції 64/291 Генеральної Асамблеї, в якій Асамблея просила Генерального секретаря запросити думки держав-членів щодо поняття «безпека людини», зокрема його можливого визначення. Цією доповіддю визначено, що у концепції безпеки людини основний наголос робиться на універсальний характер свобод, які мають основоположне значення для життя людини, не проводяться відмінності між цивільними, політичними, економічними, соціальними і культурними правами і у цьому зв'язку на багатоплановій і комплексній основі розглядаються загрози забезпеченню виживання, джерел та засобів до існування і гідності людей.

4. До питання безпеки суспільства

Зміст концепту суспільної безпеки (безпеки суспільства) багато у чому обумовлений суспільними відносинами, що забезпечують прогресивний розвиток суспільства в конкретних

історичних і природних умовах, від загроз, джерелом виникнення яких є внутрішні і зовнішні суперечності, штучно створені перешкоди прояву активності та ініціативи людей. У юридичній літературі висловлюється думка стосовно того, що суспільна безпека органічно пов'язана з особистою безпекою громадян, яка становить комплекс суспільних інтересів, спрямованих на захист конституційних прав та свобод людини і громадянина.

Інакше кажучи, суспільна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів окремих громадян [28, с. 103–107]. Звичайно важко не погодитись із тим, що всі види безпеки перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємодіють між собою, проте таке бачення взаємозв'язку унеможлиблює можливість відокремлення об'єктів безпеки людини і суспільства. Коли ми говоримо про безпеку суспільства ми маємо говорити про стан захищеності тих об'єктів, які є необхідними для існування та розвитку всього суспільства. В цьому зв'язку вони у деяких випадках збігаються з інтересами нації. Саме тому, категорію суспільної безпеки утворюють наступні види безпеки: воєнна, продовольча, екологічна, економічна, енергетична, громадська, інформаційна та інші.

Висновки

Отже, розвиваючи наукові підходи відносно поняття, системи та класифікації видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку необхідно наголосити, що національна безпека являє собою систему комплексних заходів, які забезпечують надійне та стабільне існування держави, як політичної організації всього суспільства, а також забезпечує її охорону від реальних та потенційних загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, які здатні завдати шкоди її належному функціонуванню.

Необхідність класифікації безпеки на певні види покликана потребою відстежувати процеси виникнення і розвитку протиріч як у державі, так і у суспільстві, для ефективного управління цими процесами та швидкого впливу на них з метою прийняття відповідних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Чмыхало А. Ю. Социальная безопасность: учеб. пособие. Томск: Изд-во ТПУ, 2007. 168 с.
2. Макаренко Д. И., Хрусталев Е. Ю. Концептуальное моделирование военной безопасности государства. М.: Наука, Центр, экон.-мат. ин-т РАН; Ин-т проблем управления им. В. А. Трапезникова РАН. 2008. 303 с.
3. Фатеев К. В. Обеспечение военной безопасности Российской Федерации: теория и практика правового регулирования: автореф. дисс. на соискание уч. степени д-ра юрид. наук: М., 2012. 40 с.
4. Дмитриченко Л. И. Государственное регулирование экономики: методология и теория: монография. Донецк: УкрИТЭК, 2008. 330 с.

5. Малюга В. М., Шевченко М. М., Скибун І. А. Комплексний механізм реалізації державного регулювання в системі забезпечення військово-соціальної безпеки. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 5 (30). С. 308–313.
6. Kaliski M., Kierkowska A., Tomaszewski G., Ochrona informacji i zasobow relacyjnych przedsięwzięcia [w:] Wywiad i kontrwywiad gospodarczy wobec wyzwań bezpieczeństwa biznesu, pod red. Kaczmarek J., Kwieciński M., Wyd. Dom Organizatora, Toruń 2010. S. 10–14.
7. Муравська Ю. Є. Інформаційна безпека суспільства: концептуальний аналіз. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 289–294.
8. Клейменов М. П. Прогнозирование криминологической безопасности. Закономерности преступности, стратегия борьбы и закон / под ред. А. И. Долговой. М.: Рос. криминол. асоц., 2001. 672 с.
9. Дремін В. Н. Миграция и проблемы обеспечения криминологической безопасности в Причерноморском регионе. *Актуальні проблеми політики*. Одеса, 2004. Вип. 20. С. 123–131.
10. Чуваков О. А. Безпека: соціально-політична сутність поняття. *Правова держава*. 2014. № 18. С. 119–123.
11. Кравчук О. Особливості політичної безпеки України. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2011. Вип. 23. С. 85–89.
12. Серов Г. П. Правовое регулирование экологической безопасности при осуществлении промышленных и иных видов деятельности. М.: Ось-89, 1998. 222 с.
13. Махмуд А. А. Екологічна безпека як предмет політики міжнародного співробітництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.02 / Ін-т. держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ. К., 2000. 24 с.
14. Ліпкан В. А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України: монографія. К.: Текст, 2005. 350 с.
15. Фомин С. А. Обеспечение национальной безопасности: курс лекций. М.: Флинта: МПСИ, 2007. 224 с.
16. Зеленков М. Ю. Правовые основы общей теории безопасности Российского государства в XXI веке: монография. М.: Юридический институт МИИТа, 2002. 209 с.
17. Атаманов Г. А. Диалектика безопасности. *Межвузовский научный сборник «Национальная безопасность России в перспективах современного развития»*. Саратов: ООО Изд-во «Научная книга», 2005. С. 21–27.
18. Про національну безпеку України: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31, Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
19. Про Стратегію національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
20. Стратегія кібербезпеки України: затв. Указом Президента України від 15.03.2016 р. № 96/2016 URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>.
21. Пасічник В. М. Суть та особливості національної безпеки. *Збірник наукових праць «Ефективність державного управління»*. 2011. Вип. 26. С. 41–49.
22. Линдэ А. О. О национальной (государственной) безопасности и других видах безопасности. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов: электрон. науч. специализированное изд.* 2008. № 5. URL: <http://jurnal.org/articles/2008/uri28.html>.
23. Ліпкан В. А. Безпекознавство: навч. посібник. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. 208 с.
24. Мельник В. І. Безпека особи в системі загальної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. 2009. Вип. 11. С. 45–49.
25. Цапко В. Г., Зеркалов Д. В., Полукаров Ю. О. Наукові основи безпеки життєдіяльності: монографія. К.: Основа, 2013. 1126 с.
26. Асташин В. В. Альтернативные подходы к проблемам безопасности в международных исследованиях: концепция человеческой безопасности. *Вестник Волгоградского государственного университета*. Серия 4: История. Регионоведение. Международные отношения. 2008. № 2(14). С. 63–69.
27. Human Development Report, 1994: United Nations Development Programme. N. Y.: Oxford University Press. 1994. 240 p.
28. Корнієвський О. Концепт суспільної безпеки: сучасний науково-експертний дискурс. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2009. Вип. 21. С. 103–107.

References

1. Chmykhalo, A. Y. (2007). *Sotsial'naya bezopasnost'* [Social security]: ucheb. posob. Tomsk: Izd-vo TPU, 168 [in Russ.].
2. Makarenko, D. I., & Khrustal'ov, Y. Y. (2008). *Kontseptual'ne modelyuvannya viys'kovoyi bezpeky derzhavy* [Conceptual modeling of state military security]. Moskva: Nauka, Tsentr, ekon.-mat. in-t NAN Ukrayiny; In-t problem upravlinnya im. V. A. Trapeznykova RAN, 303 [in Russ.].
3. Fateyev, K. V. (2012). *Obespecheniye voyennoy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii: teoriya i praktika pravovogo regulirovaniya* [Ensuring the military security of the Russian Federation: theory and practice of legal regulation]. Moskva, 40 [in Russ.].
4. Dmitrichenko, L. I. (2008). *Gosudarstvennoye regulirovaniye ekonomiki: metodologiya i teoriya* [State regulation of the economy: methodology and theory]. Donetsk: UkrITEK, 330 [in Russ.].

5. Malyuha, V. M., Shevchenko, M. M., & Skybun, I. A. (2012). Kompleksnyy mekhanizm realizatsiyi derzhavnoho rehulyuvannya v systeme zabezpechennya viys'kovo-sotsial'noyi bezpeky [A comprehensive mechanism for implementing state regulation in the system of military and social security]. *Visnyk natsional'noho universytetu oborony Ukrainy (Bulletin of the National Defense University of Ukraine)*, 5 (30), 308–313 [in Ukr.].
6. Kaliski, M., Kierkowska, A., & Tomaszewski G. (2010). Ochrona informacji i zasobow relacyjnych przedsiębiorstwa [w:] Wywiad i kontrwywiad gospodarczy wobec wyzwań bezpieczeństwa biznesu, pod red. Kaczmarek J., Kwieciński M., Wyd. Dom Organizatora, Toruń, 10–14 [in Pol.].
7. Muravs'ka, Y. Y. (2017). Informatsiyna bezpeka Suspil'stva: kontseptual'nyy analiz [Information security of society: a conceptual analysis]. *Ekonomika i suspil'stvo (Economy and society)*, 9, 289–294 [in Ukr.].
8. Kleymenov, M. P. (2001). Prognozirovaniye kriminologicheskoy bezopasnosti. Zakonomernosti prestupnosti, strategiya bor'by i zakon [Forecasting Criminological Safety. Patterns of crime, fight strategy and law] pod red. A. I. Dolgovoy. Moskva. Ros. kriminol. assots., 672 [in Russ.].
9. Dremin, V. N. (2004). Migratsiya i problemy obespecheniya kriminologicheskoy bezopasnosti v Prichernomorskom regione [Migration and the problems of ensuring criminological security in the Black Sea region]. *Aktual'ni problemi politiki (Current policy issues)*, 20, 123–131 [in Russ.].
10. Chuvakiv, O. A. (2014). Bezpeka: sotsial'no-politychna sutnist' Ponyattya [Security: the socio-political nature of the concept]. *Pravova derzhava (The rule of law)*, 18, 119–123 [in Ukr.].
11. Kravchuk, O. (2011). Osoblyvosti Politychnoyi bezpeky Ukrainy [Features of political security of Ukraine]. *Ukrayins'ka natsional'na ideya: realiyi ta perspektivyvy rozvytku (The Ukrainian National Idea: Realities and Prospects for Development)*, 23, 85–89 [in Ukr.].
12. Serov, G. P. (1998). Pravovoye regulirovaniye ekologicheskoy bezopasnosti pri osushchestvlenii promyshlennykh i inykh vidov deyatelnosti [Legal regulation of environmental safety in the implementation of industrial and other activities]. M.: Os'-89. 222 [in Russ.].
13. Makhmud, A. A. (2000). Ekolohichna bezpeka yak predmet polityky mizhnarodnoho spivrobitnitstva [Environmental security as a subject of international cooperation policy]. K., 24 [in Ukr.].
14. Lipkan, V. A. (2005). Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnya u sferi natsyonal'noyi bezpeky Ukrainy [Theoretical and methodological principles of management in the field of national security of Ukraine]. Kyiv: Text, 350 [in Ukr.].
15. Fomin, S. A. (2007). Obespecheniye natsional'noyi bezopasnosti [Ensuring national security]: kurs lektsiy. M.: Flinta: MPSI, 224 [in Russ.].
16. Zelenkov, M. Yu. (2002). Pravovyye osnovy obshchey teorii bezopasnosti Rossiyskogo gosudarstva v XXI veke [Legal foundations of the general theory of security of the Russian state in the XXI century]. M.: Yuridicheskyy institut MIITa, 209 [in Russ.].
17. Atamanov, G. A. (2005). Dialektika bezopasnosti [Dialectic of security]. *Mezhvuzovskiy nauchnyy sbornik «Natsional'naya bezopasnost' Rossii v perspektivakh sovremennogo razvitiya»*. Saratov: OOO Izd-vo «Nauchnaya kniga», 21–27 [in Russ.].
18. Pro natsional'nu bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> [in Ukr.].
19. Pro Stratehiyu natsyonal'noyi bezpeky Ukrainy: zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy № 287/2015. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> [in Ukr.].
20. Stratehiya kiberbezpeki Ukrainy (2016): zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy № 96/2016 Retrieved from <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> [in Ukr.].
21. Pasichnyk, V. M. (2011). Sut' ta Osoblyvosti natsyonal'noyi bezopasnosti [The essence and features of national security]. *Zbirnyk naukovykh prats' «Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnya» (Collection of scientific works «Efficiency of public administration»)*, 26, 41–49 [in Ukr.].
22. Linde, A. O. (2008). O natsional'noyi (gosudarstvennoyi) bezopasnosti i drugikh vidakh bezopasnosti [On national (state) security and other types of security]. *Zhurnal naukovykh publikatsiy aspirantov i doktorantov (Journal of scientific publications of graduate students and doctoral students: electron. scientific specialized)*. Retrieved from <http://jurnal.org/articles/2008/uri28.html> [in Ukr.].
23. Lipkan, V. A. (2003). Bezpekoznavstvo [Security Studies]: navch. Posibnyk. K.: Vyd-vo Yevrop. un-tu, 208 [in Ukr.].
24. Mel'nyk, V. I. (2009). Bezpeka osoby v systeme Zahal'noyi bezpeky [Personal safety in the general security system]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Politolohiya, Sotsiolohiya, Filosofiya (Uzhgorod University Scientific Bulletin. Series: Political Science, Sociology, Philosophy)*, 11, 45–49 [in Ukr.].
25. Tsapko, V. H., Zerkalov, D. V., & Polukarov, Yu. O. (2013). Naukovi osnovy bezpeky zhyttyedyal'nosti [Scientific bases of life safety]. Kyiv: Osnova, 1126 [in Ukr.].
26. Astashyn, V. V. (2008). Al'ternatyvni pidkhody do problem bezpeky v mizhnarodnykh doslidzhennyakh: kontseptsiya lyuds'koyi bezpeky [Alternative Approaches to Security Issues in International Studies: The

- Concept of Human Security]. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta*. Seriya 4: Istoriya. Regionovedeniye. Mezhdunarodnyye otnosheniya. (*Bulletin of Volgograd State University. Series 4: History. Regional studies. International relationships*), 2 (14), 63–69 [in Russ.].
27. Human Development Report (1994). United Nations Development Programme. N. Y.: Oxford University Press. 240.
28. Korniyevs'kiy, O. (2009). Kontsept suspil'noyi bezpeky: suchasnyy naukovo-ekspertnyy dyskurs [The concept of public safety: a modern scientific and expert discourse]. *Ukrayins'ka natsional'na ideya: realiyi ta perspektyvy rozvytku*. (*The Ukrainian National Idea: Realities and Prospects for Development*), 21, 103–107 [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 29.10.2019

прийнята до друку 27.12.2019

The article: is received 29.10.2019

is accepted 27.12.2019